

עיונים בפרשת השבוע ובעניני דיומא

אלה המגן

מתוך שיעורו השבוע של
הרה"ג רבי נחום מאיר גערמאן שליט"א
ר"מ ביישיבתינו הק' ~ מתיבתא עץ חיים דבאבוב

שנת תשפ"ו לפ"ק

פרשת וירא שנה כ"ב גליון ו' (תרצ"ו)

בעצם היום, שלא יאמרו אילו ראינוהו לא הנחנוהו לימול לקיים מצות המקום ב"ה. הרי שהיו ליצנים באותו הדור שלא היו מסכימים עם אברהם אבינו למול את עצמו, וממרא צוח עליהן ונתן עצה לאברהם אבינו ע"ה למול ולא ישמע בקול הליצנים, ולכן בזכות זה נגלה הקב"ה בחלקו, וק"ל^[א].

האיך הראי' מכאן שגדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה

וירץ לקראתם, אל נא תעבור מעל עבדך (יט, ג-א).

איתא בגמרא (שם קס). גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה, שנאמר (יט, ג) וירץ לקראתם וכתוב (שם, א) אל נא תעבור מעל עבדך, וכו'. וקשה דילמא היה רוצה לקיים שניהם ולכן אמר להקב"ה שימתין, ומנלן דעדיף.

ובספר שני המאורות^[א] נלחם ק"ר כפי הירש מקאמינקא זצוק"ל, מגני היכלא של הצעל שם טוב זצוק"ל כתב ליישב בהקדם מה דאיתא בגמרא (יומא נג). ההולך מרבו צריך שילך לאחוריו, ואם הוא הולך מרב זה ובא כנגד רבו העדיף מראשון, ילך כדרך כל אדם. והשתא מוכח שפיר שהכנסת אורחים עדיף, דאם לא כן למה הולך כדרך כל אדם. וה"פ של גמרא, דכתיב וירץ לקראתם משמע כדרך כל אדם, קשה הלא קבלת פני השכינה עדיף, והוה ליה לילך לאחוריו כנראה לעיל, אלא צריך לומר דהכנסת אורחים עדיף, משום הכי היה רץ כדרך כל אדם, וקל להבין.

לתרין הלא מלא כל הארץ כבודו

אל נא תעבור מעל עבדך (יט, א).

בש"ס דשבת (קמ). אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה שנאמר (יט, א) אל נא תעבור מעל עבדך. אמר רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר

שני תירוצים למה הי' צריך אברהם אבינו ע"ה לימול עצה מממרא לקיים מצוה

וירא אליו ה' באלוני ממרא (יט, ב).

ופירש"י הוא נתן לו עצה על המילה. ורבים מקשים איך אפשר לומר שאברהם אבינו יקח עצה על המצוה מממרא, דאטו אברהם אבינו היה צריך לשאול עצה אם יקיים ציווי השם יתברך.

ובספר ראשי בשמים נלחם ק"ר ישעי' מוסקאט זצ"ל אצ"ד פרחא, תלמיד הרה"ק המגיד מקאזניץ זצוק"ל כתב על דרך שאמרו ז"ל (צ"ק נח). גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. וגם כן אמרו רז"ל בבראשית רבה (סד, ד), ואיתא בגמ' (קידושין פג), שאברהם אבינו ע"ה קיים את כל התורה כולה עד שלא ניתנה. וזה שישאל עצה לממרא, אם להמתין במצות מילה עד שיהיה מצווה ויעשה אותה, כי ביתר המצות, לא היה אברהם נצרך ליקח עצה, כיון שכל המצות היה יכול לעשות מוקדם שנצטווה, וכשיהיה הציווי יתברך, יעשה גם כן, אבל במצות המילה, לא אפשר שיעשה אף קודם הציווי יתברך, כי אחר הציווי, לא יכול לעשותה עוד.

ובזה יובן מה שאמרו רז"ל (שם קנ). על הפסוק (מהלל קט, קסג) שש אנכי על אמרתך וגו', זו המילה^[א]. שהיה צריך להמתין עד שיהיה בו אמירה, ושש ושמוח לעת בא דברו לצוות על מצוה זו, שהיה בלתי אפשר אצלו לקיימה מוקדם, והבן, ע"כ^[א].

ובספר אמרי שפר נלחם ק"ר שמואל פרענקל זצ"ל אצ"ד דאלאן (יוד"ס ט"ו משן) כתב באופן אחר לפרש מה שפירש רש"י, דממרא נתן העצה מעצמו לאברהם אבינו למול, אבל אברהם אבינו לא שאל ממנו עצה, כי לא היה לו ספק כלל אם לעשות רצון הבורא יתברך, אך כשראה ממרא ששאר חבריו אמרו לאברהם אבינו שלא ימול את עצמו, וכמו שכתב רש"י ז"ל בפסוק (יט, כ) בעצם היום הזה נימול אברהם וגו', ופירש"י ז"ל (שם, כג) שעל כן נימול

- א. רש"י פירש אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירת והוא מילה, שכל שעה הוא מקיימה, כדאיתא במסכת מנחות (נג): דבשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה וכיון שזכר במילה שבבשרו נתייבבה דעתו. ועי' מה שכתב בשו"ת מהר"ח אור זרוע נלחם ק"ר מ"ס ז"ל יתכן לומר וזוהי מווינא (סימן י"ב) ראי' מדוד המלך במרחץ שכשזכר על המילה שמה, ואם המצוה הוא רק העשי' יכול הוא לשמוח שבגופו הניח תפילין וציצית ועוד מצות, אלא שאני מצות מילה שאינו רק העשי' אלא בכל עת הוא מקיים מצות מילה כל זמן כשהוא מהול, וכן כתב בספר בית הלוי ח"ב סימן מ"ז (ס"ק ד') מעצמו, ועי' בשו"ת רע"א סימן ט' (ד"ה וסגלה ל' צג), וברש"י במסכת שבת (שס, ד"ה שש אנכי) כתב דכל שאר מצות אינן מוכיחות כל שעה, כגון תפילין ומזוזה וציצית דאינן כשהוא בשדה וערום בבית המרחץ, אבל זו (מילה) מעיד עליהם לעולם.
- ב. וראה מה שכתבו התוס' שם (ד"ה שש אנכי) וז"ל, במדרש (שם טו) למנצח על השמינית כתיב הנדרש על המילה שהיא בשמיני וכן אמר' (פ"א פ' כ"ט) ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק ביום ה"ג מל את יצחק דהינו ביום השמיני דמילה כמנין ה"ג.
- ג. ובשפתי חכמים מביא בשם המורח' כמה אופנים לתרין קושיית המפרשים הנ"ל, או לקיים בפרהסיא.
- ד. וכן הוא בספר קול אליהו בפרשתינו בשינוי קצת, ובספר מעשה רוקח עה"ת נלחם ק"ר אלעזר זצ"ל אצ"ד אמטערדאס.

יתברך, וגם שם לא אהיה מופסק מדביקותך, והיה יכול לומר זאת מפני שלא ילך מאת השי"ת בכל מקום שילך, רק זאת הבקשה היתה שלא יהיה מופסק ממנו יתברך שמו, שגם שם הוא יתברך כמו שהוא גם כן כאן, והבן.

לפרש בוונה בדברי רש"י

אל נא תעבור מעל עבדך (יט, ג).

רז"ל אמרו בשבת (קמ). רב דימי אמר גדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת ביהמ"ד דקתני מפני ד' וה' קופות מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש. ופירש רש"י דקתני מפני האורחים קודם, ש"מ דגדולה הכנסת אורחים.

ויש להקשות מנלן דגדולה דילמא שניהם שווין וחד מוכרח למתני קודם. ובספר לויית חן נלגז"ר ארי יהודה ליג זל"ל אצד"ק סקאלה נד הנ"ס (מעטרת סהסמט סה"ג ענל פני יהושע זל"ל) כתב לתרין דמוכח דגדולה, דגבי אורחים כתיב סתם מפני האורחים ולא קתני מפני ביטול אורחים, משמע דאפילו אין בה ביטול אורחים מפניו כבוד האורחים, וגבי בית המדרש קתני מפניו מפני ביטול בית המדרש, משמע דוקא אם יש בה ביטול ביהמ"ד, דמותר לפנות שלא לבטל בית המדרש אבל פשוט ללמוד תורה אין מפניו, וש"מ דגדולה הכנסת אורחים. והא דפי' רש"י דקתני מפני האורחים קודם, הכי פירושו, דאי הוי תני מפני ביטול בית המדרש קודם ואח"כ מפני האורחים, ה"א דקאי ביטול אשניהם גם אמפני האורחים, ולא הוו שמעינן דגדולה הכנסת אורחים, לכך קתני מפני אורחים קודם והדר קתני מפני ביטול ביהמ"ד, והשתא מוכח דזה צריך ביטול וזה אין צריך ביטול, ושפיר שמעינן דגדולה הכנסת אורחים יותר מכוונת ביהמ"ד, וק"ל.

לא המתין עד שיתקן כולם

וכן הבקר אשר עשה (יט, ט).

פירש"י, אשר תיקן, קמא קמא דתיקן אמטי ואייתי קמיהו. ובספר נחמד ונעים נלגז"ר ר' צדק מקאסוב זל"ל (יוד"ה י"ג חסון) כתב, מה רש"י מחדש, אלא דקשה לרש"י כיון דדרשינן מוויקח בן בקר רך וטוב שלקח ג' בהמות, אם כן מהו וכן הבקר אשר עשה לשון יחיד, והלא ג' היו. לזה פירש"י אשר עשה, אשר תיקן, קמא קמא דתיקן אמטי ואייתי קמיהו, כלומר שלא המתין להביא לפניו עד שיתקן כל השלשה בהמות, אלא תיכף שתיקן בן בקר אחד אייתי קמיהו, ואחר כך כשתיקן השני ג"כ אייתי קמיהו, ולא המתין עד שיתקן השלישי¹.

לישב את השני וישכם אברהם שתלויין זה בזה

וישכם אברהם בבוקר וגו' (יט, טז).

בספר בית יהודה נלגז"ר יהודה זל"ל מליסא ואצד"ק ליטומינסק בן הג"ר יצחק הענא זל"ל אצד"ר ור"מ פאלדאן (אח"י) כתב בהקדם מה איתא במסכת פסחים (ד) חמץ אינו אסור אלא מושש שעות ולמעלה, ונבדוק בשית, וכי תימא זריזין מקדימין למצות, נבדוק מצפרא דכתיב (ויקרא יג, ג) וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ותנאי כל היום כולו כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצות, שנאמר (יט, טז) וישכם אברהם בבקר. והקשו התוס' (ד"ה שנאמר וישכם) ואם תאמר והיכי מוכח מהאי קרא דזריזין מקדימין למצות, ואין מקדימין טפי מצפרא, והא בפרק גיד הנשה (מולין נא, טז) יליף ר' אבהו מהאי קרא דתלמיד חכם לא יצא יחידי בלילה. ותירצו דהכא מוכח מקרא דעקידה (כ, ג) דלא

ודם אין הקטן יכול לומר לגדול המתן עד שאבא אצלך, ואילו בהקב"ה אומר אל נא תעבור וגו'.

ובספה"ק מאור עינים (יוד"ה י"א חסון) כתב דיש להבין לשון הפסוק אל נא תעבור וגו', כי הלא בשכינתו יתברך אי אפשר לומר כך, שהרי מלא כל הארץ כבודו (ישעי' ג, ג) ולית אתר פנוי מיניה, ואיך יאמר אל נא תעבור וגו', דמשמע ששם כביכול אינו מקום כבודו, וזה אינו. וגם להבין לפי זה דרשת רב יהודה אמר רב דאמר גדולה הכנסת אורחים וכו', איך מוכח מזה שהכנסת אורחים גדולה מקבלת פני השכינה, דלמא משום שבקיימו מצות הכנסת אורחים יהיה שם גם כן קבלת פני השכינה, כנודע שלכך נקרא המצוה מצוה, על שם הדביקות שמדבק האדם חלק האלקי השוכן בקרבו אל הכלל אין סוף ברוך הוא, מלשון צוותא², וא"כ אפשר שהמצוה בעצמה אינה גדולה מקבלת פני השכינה, רק שגם שם יש קבלת פני השכינה ומקיים שתייהם. וגם על דרשת רבי אלעזר שאומר שלא כמדת הקדוש ברוך הוא וכו' אין קטן אומר לגדול המתן ואילו באברהם כו', קשה כנ"ל, הלא גם שם היה קבלת פני השכינה, ובפרט שהצדיקים נקראים אנפי שכינתא על שם ששכינתו יתברך שוכן בתוכם, כנודע מספר הזוהר (מ"צ קסג), ובקבלו האורחים דהיינו המלאכים שנדמה לו כאנשים, ודאי הוא קבלת פני השכינה.

וכתב לבאר וזל"ה, אך האמת הוא כך דעשיית המצוה הוא העיקר על ידי בחינת קבלת פני השכינה, שהוא הדביקות מלשון צוותא, כדמשמע מלשון מצוה, כמו שאמרו באבות (פ"ה, מ"ב) ששכר מצוה מצוה, שעיקר שכר מן המצוה הוא המצוה, שהוא הדביקות האלהי והתענוג הרוחני שבעשיית המצוה, שהיא בחינת קבלת פני השכינה, כי לולא זאת נקרא מצוה בריקניא, שהוא בלי חיות ונשמה, ואינו רק גוף המצוה כנודע, ואינו נקרא מצוה רק על ידי התשוקה והדביקות חלק האלקי השוכן בתוכו אל השורש ברוך הוא עם כל חלקי ישראל, כנודע שבכל עבודת אלהי הן בדבור הן במעשה, הם בחינת גוף ונשמה המחיה הדיבור או המעשה ההוא, שבלעדי זאת הוא בלי חיות, ולכך נקראים הרשעים בחייהם מותים (נצחית יט), על שם שמעשיהם בלי חיות.

אך שבאמת בקשת אברהם אבינו ע"ה הי' כך, אל נא תעבור וגו', כי הוא היה עוסק בקבלת פני השכינה בודא, כמפורש בפסוק (יט, טז) וירא אליו ה', ובעת שראה את האורחים ביקש מאתו יתברך שמו שגם שם כשאלך לקיים הכנסת אורחים לא תעבור מעל עבדך, וגם שם אהיה דבוק בך, שלא יהיה מצוה בריקניא ח"ו, רק שתהי' עמדי גם שם שאקיים המצוה בדביקות, שהוא בחינת קבלת פני השכינה. והוכחת רב יהודה שהכנסת אורחים גדולה מקבלת פני השכינה הוא, כי לולא שהכנסת אורחים גדולה, בודאי לא היה אברהם אבינו עליו השלום מניח את הודא קבלת פני השכינה והולך להכנסת אורחים שהוא ספק, שהרי הוצרך לבקש על זה שגם שם יהיה קבלת פני השכינה ודביקות בו יתברך, ובפרט דנודע מה שאמרו רבותינו ז"ל (קידושין נג) כערביים נדמו לו, ולפי דמיונו אינם נקראים אנפי שכינתא, אלא ודאי שהמצוה בעצמה גדולה מאוד אפילו לא יהיה ח"ו קבלת פני השכינה, רק שהוא ביקש לעשות מצוה זו בשלימות גמורה, כמ"ש אל נא תעבור וגו' והבן.

וזהו גם כן מאמר רבי אלעזר שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אין הקטן יכול לומר לגדול המתן, מפני שבמקום שילך מאתו אין שם כבודו, אם יהיה כאן לא יהיה שם, אבל בהקב"ה כתיב (ישעי' ג, ג) מלא כל הארץ כבודו, ולכך ביקש אל נא תעבור, כי גם שם הוא כבודו

ה. וגם מצוה בא"ת ב"ש אות מ' הוא אות י', ואות צ' הוא אות ה' וביחד עם אותיות ו"ה הוא השם הוי"ה.

ו. כ"כ רוב מפרשי רש"י, עיי' חזקוני, מורחי, רע"ב, גור אריה, שפתי חכמים ועוד, וכן מבואר בבבא מציעא (פז), אבל עיי' לבוש האורה נמצעל הלגוסיס, על פייט"ן בפרשתינו (ע"ה אשך עשה מפרש גלופן אמר), וראה בספר עמודייה שבעה נלמקויל הג"ר גלאל זל"ל דשן נק"ק סלחק ופרעמיסלא, נעמח"ס קרנן שגמ, פלח הרימון ועדן עמוד הראשון אות ו' דבר נפלא בזה.

והנה התוס' ישנים ביומא (כח) הקשו על האי דאמר רב ספרא צלותא דאברהם מכי שחרי כותלי וכו', וז"ל הא אמרינן (פסוק כו) דיצחק תיקן תפילת מנחה, ותי' דאחר שתיקן יצחק היה אז גם אברהם מתפלל, כך פי' ר"ת ז"ל, ע"כ ע"ש. נמצא שקודם שתיקנו הם לא התפלל כי אם תפילה דאורייתא, ובודאי מן הסתם היה מתפלל כל פעם התפלה זאת בבוקר קודם הנץ החמה כדי שיסמוך התפילה מיד בהנץ החמה כוונתי, דטיפ מצפרא לא היה צריך להקדים, כדמוכח מדוישכם דעקידה, אך קשה למה התפלל עתה התפלה הזאת מאורתא, ולזה צריך לומר דאברהם היה רוצה להתפלל על סדום וראה שאין הקב"ה חפץ שישא בעדם רינה ותפילה, כמו"ש התוס' ביומא, ולכן לא היה יכול להתפלל בעדם תפילה מיוחדת, מה עשה, הקדים להתפלל תפילה דאורייתא החוב עליו מאורתא בעת שהלכו ממנו המלאכים, כדי שבתפילה זו יהיה יכול לכוון גם על סדום, וכשראה שלא הועיל כלום בתפילתו הוסכם בדעתו לתקן עוד תפילת שחרית, כדי שאז יוכל לצרף תפילתו גם על סדום, והשכים בבוקר וכו' וישקף על פני סדום והנה עלה קיטור הארץ כו' (יט, כח), ואעפ"כ התפלל כמו שהסכים בדעתו, ומאז קבעו לחובה.

אך קשה על אברהם, באמת למה לא הקדים את עצמו להתפלל קודם עלות השחר, ויתקן תפילת ערבית, כמו שפסקין בשו"ע (סימן ל"ה סעיף ג') לענין ק"ש, אם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה השחר יצא ידי חובתו, ואז היה לו עדיין שהות לצרף תפילתו על סדום כמו שעלה בדעתו לעשות בתפילת שחרית, אלא ודאי דאין ת"ח רשאי לילך יחידי בלילה וגם לא הוי שלוחי מצוה כיון דעדיין לא תיקן, ותפילת חיובו כבר התפלל, ועל סדום ליכא מצוה כמו"ש התוס' הנ"ל, וא"כ שפיר תרתי שמעת מינה, ודו"ק.

למה בתיב ויאמר אליו אברהם די לומר ויאמר אליו

והאלקים ניסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני (כג, ה).

בספה"ק אהבת שלום [קאסוב] (יוד"ה י"ז משן) כתב לפרש דידוע שהעיקר חיותו של האדם הוא הנשמה הקדושה והוא שמו של האדם, וע"כ כשקורין לאדם ישן בשמו ימליץ מהר להקיצו, כי כשקורין אותו בשמו שהוא הנשמה אזי מעוררין חיותו ממקום שרשו בהשתלשלות, עד שמורידין את החיות אל האדם^[1], וע"כ טוב להזכיר בשבת קודש בכל פעם השם שבת, כי שבת הוא צרורא דלעילא דבי חיי כולא (ממילא לויט שבת קודש), וע"י קריאת השם שבת ע"י"ז אנו מעוררין חיות השבת שהוא שמו דקוב"ה, דהוא ושמו חד.

והנה כמו כן, מי שהוא דבוק בהש"ת הוא ג"כ הוא ושמו חד, דהוא חיות הנפש, ולזה כשקרא הקב"ה לאברהם אבינו, השיב הנני, ר"ל דכולו חד אני ושמי, וד"ל.

וזהו כוונת אמרם ז"ל מתנה טובה יש לי בבית גנני ושבת שמ"ה (שגמ י) דייקא, וזהו ג"כ כוונת אמרם ז"ל (שס יג) הנכנס לחולה אומר בשבת, שבת הוא מלזעוק, פי' שע"י זעקת השם שבת נתעורר חיות השבת, ומשם נמשך רפואה מאילנא דחיי וד"ל, עכ"ל.

ונראה להוסיף על זה מה שכתב בספר הדרן עלך נאג"ר אנהס שטענן ז"ל דומ"ץ מייחילין (לסיום מסכת שגמ אופן ו) בשם הגה"ק מצאנו זצוק"ל לפרש מה שאומרים לחולה בשבת שבת הוא מלזעוק ורפואה קרובה לבא (שגמ יג), דדרך העולם הוא, אם האיש חולה ומסוכן, הולכת אשתו וצועקת ומתפללת על בעלה, ואם האשה חולנית ומסוכנת, הולך בעלה וצועק ומתפלל על אשתו, וכל זה כשיש שלום ביניהם.

היה נמנע אברהם מלצאת יחידי בלילה דשלוחי מצוה אינן נוזקין, ועוד דשני נעריה היו עמו (ומ"מ לא הלך בלילה, אלא משום דאין מקדימין טפי מנפלה), והתם מוכח מוישכם אברהם בבקר דכתיב גבי סדום (יט, כז) דלא היה מצוה, ויחידי היה שלא רצה שיראו במפלתן של סדום, ע"כ, (ולכן למדין משם דמ"מ לא ילא יחידי בלילה).

ובמסכת יומא (כח, ד"ה שנאמר וישכם) כתבו התוס' דלא הוי שלוחי מצוה כי לא חפץ הקב"ה שישא בעדם רינה ותפילה, עכ"ל. והקשה המהרש"א ז"ל ופי' על פירוש זה מנ"ל להוכיח דת"ח אל יצא יחידי בלילה הא חזינו אפילו גבי מצוה שמוטל עליו אין מקדימין יותר מצפרא, וא"כ כ"ש התם דליכא מצוה, (וא"כ י"ל דיכול ללכת בלילה, ומ"מ לא הלך, דאפילו בנפלה אין מקדימין יותר מנפלה).

ומביא עוד מה שהקשה הפני יהושע (פסחים ד: ד"ה צא"ד וי"ל) דאמרינן בברכות (כו) דאברהם תיקן תפילת שחרית מוישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפילה, וא"כ היכא מוכח מפסוק זה דת"ח לא יצא יחידי בלילה מדלא הקדים ביותר, הא צריך להתפלל תפילת שחרית, וקודם עלות השחר לא היה יכול להתפלל. ותיריך שר' אבהו חולק על ר' יוסי ב"ר חנינא (דאמר מפלות אצות מיקנט), וסבר כריב"ל (כנגד תמידים מיקנט) ע"ש (וא"כ לא צריך להפלת שמריה דהוא לא מיקנא, ויכול להפלת בלילה ומ"מ כמיז וישכם אלא משום דמ"מ לא ילא בלילה).

וכתב שם דקושיא חדא יתורץ בדרך חברתה, דהנה היעדרות דבש בחלק שני (דף ק) כתב וז"ל, דהמפרשים הקשו דאדרבה מזה מוכח שתיקן תפילה אחרת דהיינו מנחה או ערבית, דהא כתיב (יט, כז) ואברהם הולך עמהם לשלחם (המלאכים שצאו אליו) וכו' ואברהם עודנו עומד לפני ה' וכו' (יט, כח), ואח"כ כתיב (יט, כז) וישכם כו', ומשמעותה הוא כך, שהשכים אל המקום אשר עמד שם כבר ועמידה זו תפילה, וע"כ מוכח דהתפלל מנחה או ערבית, דהמלאכים היו באים אל אברהם, ואח"כ כתיב ואברהם היה הולך עמהם לשלחם וכו' וא"כ נאמר דיליף מפשטי' דקרא מוישכם אברהם כו' היא תפילה כמו שכתבו התוס' (נפקי הכונס ס;), א"כ למה לי לסיים אין עמידה אלא תפילה כו', עד דהנה הרמב"ם ז"ל בהלכות תפילה (פ"א הל' א') פסק דמדאורייתא חייב אדם להתפלל בכל יום, והיינו פעם אחת בכל כ"ד שעות, ואין לה זמן קבוע מדאורייתא, רק האבות תיקנום ג' זמנים שמו"ע, והנה לפי זה בכל מעת לעת הוא זמן תפילה אחת מדאורייתא וזרזין מקדימין למצות, נמצא מן הראוי ויתכן להתפלל תפילה דאורייתא בשחרית.

וא"כ קשה מאי קאמר הש"ס אברהם תיקן תפילת שחרית מדהתפלל תפילת שחרית, דלמא היה מתפלל תפלה המוטלת עליו מדאורייתא, ומנא ידעו עדיין שתיקן תפילת שחרית. אמנם כ"ז הוא אי לא התפלל כבר תפילת ערבית אז היה חיוב עליו להתפלל תפילה דאורייתא, אבל אם כבר היה מתפלל תפילה דאורייתא א"כ אין חיוב עליו להתפלל עוד מדאורייתא בשחרית, ואעפ"כ היה מתפלל שחרית אז מוכח שפיר דתיקן תפלת שחרית.

ובזה יובן הגמרא דברכות (ה"ג) דודאי עיקר הלימוד שאברהם תיקן תפילת שחרית ילפינן מפשטי' דקרא וישכם כו', והיינו שהתפלל כמו שכתב התוס' בפרק הכונס (ס; ד"ה לעולם), רק דקשה קושי' הנ"ל דלמא היה מתפלל תפילה המוטלת עליו מדאורייתא, ולכן באו חכז"ל כמתרין אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפילה, וזה היה בערב כהנ"ל, וא"כ כיון דכבר הי' מתפלל בערב תפילה דאורייתא, ולמה היה מתפלל שוב בשחרית שהרי כבר יצא ידי חובתו, אלא ודאי שתיקן תפילת שחרית ואתי שפיה, עכ"ל ע"ש.

ז. וראה מה שהבאנו בספר אלף המגן פרשת כי תשא (אומ ז; ונהערום שס) באריכות גדולה, עיי"ש ותמצא נחת.

מחציו, לא היה ראוי ליטול אלא רביעי¹. וא"כ פריך שפיר וליחזי וזוי כו', כיון דהמוכר הרי הוא עד אחד, היכי תני זה ישבע שאין לו פחות מחציו כו' ויחלוקו, הא כל זמן שאינו נשבע אלא בחציו אינו בדין שיטול אלא רביעי וכמ"ש, ע"כ.

ולכאורה יש להעיר על זה ממה שכתבו התוס' במסכת ב"מ (ה, ד"ה שנגזז) דאם רוצה לישבע ואין מניחין לו אז אינו משלם, א"כ גם כאן הוא רוצה לישבע שכולה שלי ורק שאין מניחין אותו, מפני שאין נותנים לו את כולו, א"כ אין החסרון ממה שנשבע שאין לו בו פחות מחציו, שלא לקבל את החצי, דהא באמת הוא אומר כולה שלי, ורוצה לישבע שכולו שלו רק אין מניחין לו, א"כ אינו בדין שיטול רק רביעי מכח שאין מוכחישו רק על החצי, וא"כ אין טענת הגמרא טענה שיטול רביעי, ודו"ק.

אבל לפי מה שכתב בשו"ת נודע ביהודה מהד"ק (תאה"ע סימן ל"ג) שהרמב"ם חולק על סברת התוס' שכתבו דאם אינו יכול לישבע בשביל שאין מניחין אותו לא אמרין מתוך שאינו יכול לישבע משלם, דהא באמת יכול לישבע רק אין מניחין אותו, והרמב"ם סובר דאין נפ"מ דמ"מ כיון שאינו נשבע להכחיש העד בכולו מפסיד חלקו, והקצה"ח כאן כתב פירושו בגמרא לפרש שיטת הרמב"ם, א"כ הרמב"ם לשיטתו המובא בנודע ביהודה ניהא הקצות החושן שיקבל רק רביעי, משום שהוא נשבע רק על החצי להכחיש העד ועל השאר לא נשבע, וא"כ מוקשה הגמרא שגם בזה אומר כולו שלי וזה אומר כולו שלי, והמוכר הוה כעד לאחד על כולו, והשני מוכחיש את העד ונשבע על החצי, וא"כ על חצי השני איכא עד נוטל חצי בוודאי, ועל השאר חולקין, וא"כ גם ברישא יקח זה שהעד מסייעו ג' חלקים, והשני שמכחיש את העד רק על החצי יטול רביעי, ודו"ק היטב.

כן השבת קודש נקראת זוגה של כנסת ישראל (צ"ר יא, ט), וא"כ אם איש שמשמר את שבת כהלכתו הוא חולה, הולכת השבת קודש וצועקת ומתפללת על בעלה. ובודאי צעקת ותפלת השבת קודש, שהיא שרביטה של מלך מלכי המלכים הקב"ה, עושה רושם, והקב"ה שומע צעקתה. וזהו שאמרו שבת הוא מלועזק, שאם השבת קודש וצועקת בשביל החולה, אזי בלי ספק ורפואה קרובה לבוא, ע"כ².

ולפי זה יש לומר טעם נוסף למה מזכירין בשעת מצוה טאנץ שבת, חוץ מן שאר הטעמים³, לעורר נשמות ישראל, ושמה דקוב"ה, שיפקדנו מן הגלות החל הזה בב"א.

בסוגיין הנלמד בשיבתנו הק'

לישב הקצות החושן

וליחזי וזוי ממאן נקט (צ"מ ב:).

פירש"י ותוס' שני פירושים. ובקצות החושן סי' רכ"ב (ס"ק ב') כתב דלרמב"ם אין פירושו לא כרש"י ולא כתוס', עיי"ש. וכתב פירש' חדש להרמב"ם, וז"ל, והנראה לענ"ד בזה כיון דזה אומר כולו שלי וז"א חציו שלי זה נוטל שלשה חלקים וזה רביעי, וזה ודאי דה"ה זה אומר כולו שלי וז"א כולו שלי ועדים מעידים שחציו של זה בודאי דזה נוטל ג' חלקים וזה רביעי, דלעולם חולקין במה שנסתפקנו וכיון דאין הספק אלא בחציו חולקין בחציו וזה נוטל רביעי. וא"כ אם היה המוכר עד אחד שמכר כולו לזה ואם זה שמכחישו נשבע שחציו שלו, א"כ בחצי השני שלא נשבע להכחישו הרי המוכר כשני עדים, וא"כ כשנשבע כדתנן במתני' שאין לו בה פחות

ח. ובספר שני המאורות חלק אור שני נהפ"ק ר' שמואל מקאמינקא זצוק"ל (השני) (ד"ה עד אמר בשם הר"ק ר' ברוך ממעוזבו וצוק"ל דאורח מביא רפואה (והה"ק ר' פינחס מקאריץ זצוק"ל מצינו רמז על זה אורח, אור ח, נכנס רפואה הוא נכנס שמיני, ואולי יש להוסיף שמואל שצמנוטה יכולין לפעול רפואות ואז יש ג"כ אור ח, שמואל ימים הדלקת נפוש). ואמר הוא ז"ל מאין הרמז על זה בתורה, והשיב בלשונו הק', בפשוטן של דברים יש לומר (ומיחזי לל שגם מהא"י ז"ל) צוחין אף עקתין בטלין ושביתין, מחמת ברם אנפין של חדתין (מדת הייט משים, והייט פני האורח), של האורח. ועם הקדמה זו ממשיך הר"ק ר' שמואל מקאמינקא וצוק"ל (ובספר שמועות טויות [דף ל:] מוצא מהר"ם מקאמינקא) וז"ל, אך יש לומר הרמז על זה בתורה (שמות כג, כה) ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך והסירותי מחלה מקרבך, והיינו דבכל מקום דכתיב לעבדו בכל לבבכם (דברים יא, יג) דרשו רז"ל (מענין ג') איזהו עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה, וכאן דכתיב ועבדתם סתם ולא נזכר בכל לבבכם, אמרין דקאי על עבודה הגדולה יותר מעבודת התפלה, והיינו הכנסת אורחים גדולה יותר מהקבלת פני שכניה (שגם קמו). ובזה מתפרש שפיר סיפא דקרא וברך את לחמך, וברך לשון נסתר ולא כתיב וברכתי, והיינו דקאי על האורח כמו שאמרו חז"ל (נדרים מו). בעל הבית בוצע ואורח מברך, ובזה והסירותי מחלה מקרבך משום דאורח מביא רפואה.

ואמר, שצריך לזרז עצמו בתפלת שחרית וערבית אם יש לו אורח לסעוד עמו. והרמז לזה בבריייתא (נדרים סדור המפלה, מופת אליהו ששה דברים, ועי' סמ"ג מלח עשה י"ג) דאלו דברים כו' השכמת בית המדרש שחרית וערבית והכנסת אורחים, ע"כ. ואולי יש לרמז בזה הגמרא במסכת שבת (יג, ראו') הוא שתרחה ששבת מביא רפואה, ושבת נקראת אנפין חדתין, פני שבת נקבלה, וגם הוא פנים חדשות לגבי שבע ברכות דאין צריכים בשבת פנים חדשות, וראה מה שכתבו התוס' במסכת כתובות (ז, ד"ה וואו שלאו). ואולי לכך באו המלאכים לאברהם אבינו ע"ה, חוץ מטעם הפשוט, כדי להביא רפואה, בטעם אנפין חדתין, אף שהיה מלאך אחר מיוחד לרפאות דהיינו רפאל, מ"מ בזה עדיף טפי. ועי' בספר אלף המגן על שבת קודש פרק א' אות ט' (והנה"ג אומ ל"ו) ובאות י' (הנה"ג ל"ח) מה שהבאתי ענינים שונים בזה.

מ. וראה בגליון אלף המגן פרשת יתרו שנת תשפ"א לפ"ק, אולי שהזכרת שם שבת מציל מהרהורים רעים, ע"כ אומרים אותו בעת מצוה טאנץ, כ"כ בספר אמרי נועם (חזקוני) פרשת וישב (ד"ה וימאן) בשם הר"ק ר' ר"ר מענדל מרימנוב וצוק"ל. ועי' בספר אלף המגן על שבת קודש פרק א' סוף אות י'. וממשיך שם להביא ראי' לדבריו, וכה"ג כתב הרא"ש פרק אלו מציאות (צ"מ פ"ג סי' י"ג) גבי סימנין וסימנין ועד אחד יניח, דלא אמרין יניח עד שישבע מתחלה להכחיש העד ואח"כ יניח וכל זמן שלא נשבע להכחיש העד הרי הוא כשנים ע"ש. וה"נ כל זמן שלא נשבע שכולו שלו להכחיש העד לגמרי ולא נשבע להכחישו אלא בחציו הרי העד בחציו השני כשנים ואין לו אלא רביעי, ואפי' לדעת הש"ע (פסי' רס"ו סעיף י') דסימנין וסימנין וע"א יניח דאין צריך לישבע נגד העד, היינו מטעמא שכתב שם בב"י דכיון דאחר השבועה יניח למה ישבע בחנם ע"ש. אבל הכא אם ישבע שכולו שלו נגד העד יטול חציו ואם אינו נשבע אלא בחציו אין נוטל אלא רביעי ותו לא הוי שבועת חנם.

תודתנו נתונה לאלו שהשתתפו בהוצאות הגליון

הגליון הזה נתגבש ע"י הנה"ח מו"ה ר' אברהם יוסף וויינגארטען הי"ו לרגל השמחה השירי במעונו בהולדת הבן אצל נכדו ר' מענדל וויינגארטען הי"ו למול טוב, יהי שייכה לגדלו ולחנכו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, וירוו רב נחת דקדושה ממנו ומכל יוצאי חלציו

הגליון הזה נתגבש ע"י הנה"ח מו"ה ר' אהרן קרויס הי"ו לרגל השמחה השירי במעונו בנשוא בני החתן דוד משולם שלמה נ"י למול טוב בשעה טובה ומצלחת יהי שייכה יעלה יפה ויזכו לבנות בית נאמן בישראל

הגליון הזה נתגבש ע"י הנה"ח מו"ה ר' מאיר יוסף ציטראנענבוים הי"ו לרגל השמחה השירי במעונו בהולדת הבן למול טוב, יהי שייכה לגדלו ולחנכו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, וירוו רב נחת דקדושה ממנו ומכל יוצאי חלציו

כל מי שרוצה להשתתף בהוצאות הגליון לרגל השמחה שבמעונו או לעילוי נשמות יפנה למכוון אלף המגן 347-930-8759 ולהשאיר הודעה תזכרה למצות